

Motivul literar este reprezentat de un obiect, un fenomen, un personaj, de o culoare, o cifră, etc, elemente care au rolul de a ilumina, de a face mai clară ideea centrală a operei sau de a evidenția mesajul pe care artistul îl transmite direct sau indirect. Exemple de motive literare: cartea cu jucării, jocul-competiție și jocul-creație, *2 părinți și doi copii din cartea cu jucării*, mărlul creșesc (*Prefață* de T. Arghezi), jocul – activitate esențială a spiritului uman (*Homo ludens* de Johan Huizinga), Tărâmul de nicăieri (Filmul *În căutarea tărâmului de nicăieri*), noaptea, luna și soarele, privighetoarea și ciocârliă, balul-carnaval, cavoul (*Romeo și Julieta* de W. Shakespeare), scrisoarea pierdută, Cetățeanul Turmentat (*O scrisoare pierdută* de I.L.Caragiale), Crăiasa Copilă, Neantul, Fantazia, Gmork, Oracolul din Sud, Poarta Oglinzilor, cartea pe care o citește Basthian, piesa de teatru, înălțarea zmeului (*Poveste fără sfârșit* de Michael Ende), Paradisul pierdut, Adam și Eva (*Tablouri biblice* de T. Arghezi), mansarda, jurnalul, adolescentul miop, romanul lui G. Papini (*Romanul adolescentului miop* de M. Eliade), baltagul (*Baltagul* de M. Sadoveanu), lacul, teiul, luceafărul, visul, marea (*Lucașul* de M. Eminescu), etc.

Tema literară este ideea principală a întregului text literar, o realitate concretă sau abstractă, istorică sau sufletească, pe care artistul o comunică prin intermediul acțiunii epice, al limbajului poetic sau prin dialogul / jocul dramatic: creația ca lume și ca joc, antiteza dintre scriitorul erudit și artistul ludic, dintre opera gravă și cea ludică, creația lumii ca joc (*Tablouri biblice*, T. Arghezi), lupta cu răul, antiteza dintre bine și rău (*Poveste fără sfârșit* de Michael Ende), iubirea ca pasiune irațională care condamnă ființa la moarte (*Romeo și Julieta* de W. Shakespeare), condiția artistului în lume (filmul *În căutarea tărâmului de nicăieri*), adolescența ca vârstă a contrastelor și a căutărilor (*Romanul adolescentului miop* de M. Eliade), critica moravurilor sociale și a defectelor morale ale acestora (*O scrisoare pierdută*, I.L.Caragiale), avariția și arivismul, fresca socială (*Enigma Otiliei*, G. Călinescu), etc.

Tema literară a tragediei *Romeo și Julieta* a scriitorului englez W. Shakespeare este iubirea pasiune, autorul urmărind să sublinieze forța devoratoare a pasiunii ca sentiment irațional care confiscă sufletul uman conducându-l spre autodistrugere. În prima ei ipostază, iubirea celor doi protagoniști, Romeo și Julieta, este un sentiment puternic, ce se naște spontan la adăpostul nopții și al măștii, în lumea de carnaval a unui bal. Cei doi se descoperă reciproc la lumina fulgerătoare a pasiunii, își văd sufletele dincolo de rivalitatea și de ura dintre familiile lor și decid, în ciuda mentalităților și a obișnuințelor vremii, să rămână împreună. Moartea lor și opțiunea lor finală pentru fidelitate și iubire este o formă de sfidare împotriva normelor unei societăți incapabile de mari elanuri ale sufletului, o lume brutală, dominată de rivalitate și de disputele pentru putere. Cei doi înfrunghiează, prin contrast izbitor cu mentalitatea lumii în care trăiesc, puritatea adolescenței și a aspirației spre bine, spre frumusețe și armonie. Neapartenând acestui mediu prin idealismul lor tragic, cei doi trebuie sau să dispară, sau să se adapteze.

Dincolo de acest mesaj care constituie o parte a temei literare a tragediei, Shakespeare a pus în lumină forțele iraționale, abisale ale sufletului omenesc, ale celui mai puternic și mai pur sentiment uman, care este iubirea adolescentină. Dincolo de barierele raționalului, de ideea de datorie filială a personajelor, de îndatoririle lor de ordin social, se află dezastrul nopții, un vârtej în care cei doi se aruncă de bună voie pentru a sfida o lume ce nu putea aproba un alt comportament decât cel al rațiunii, al rigorilor sociale impuse. Semnificativă este scena în care Julieta, înainte de a bea licoarea dată de Lorenzo pentru a se putea sustrage deciziei familiei sale de a se căsători cu Paris, reflectează înfricoșată la ideea morții. Spaima ei este reală, dar iubirea triumfă. Este momentul când forța irațională a iubirii izbucnește cu o forță oarbă. Hotarele raționalității se sfarmă, concilierea cu ordinea lumii raționale nu mai este posibilă și cei doi își pierd orice contur social, devenind simboluri ale unei vârste capabile de idealitate, de vis și transfigurare.

Shakespeare a ilustrat prin cele două personaje ale sale ideea că iubirea ca sentiment absolut nu poate fi trăită decât la vârsta adolescenței, după acest hotar al vârstelor experiența pierzându-și poezia, frumusețea ei ideală și eternă. Înscrisă în cotidian, iubirea se transformă, devenind respect, datorie, prietenie, ceva mai mult, dar nu tot atât de înalt ca iubirea pasiune. Sublim dar tragic, nobil dar inconștient și devorant, sentimentul iubirii pasiune poate fi trăit astfel doar la vârsta marilor transfigurări care este adolescența.

Balul-carnaval la care participă aproape toate personajele, **motiv literar** important în toată dramaturgia shakespeariană, este imaginea simbol a lumii în care cei doi adolescenți sunt nevoiți să trăiască. E o lume ce obligă la mistificare continuă, la purtarea unei măști (participanții la balul din casa Capulet poartă cu toții măști) care ascund adevăratele intenții, sentimente și reacții. Elanurile adolescente, puritatea

aspirațiilor, nevoia de libertate individuală nu se pot manifesta spontan, sunt mereu distorsionate, constrânse să se disimuleze și să se camufleze. Motivul nopții ar sugera tocmai această permanentă camuflare, ascunderea permanentă a identității, păstrarea unui secret ucigător. Cei doi își scot masca doar atunci când sunt siguri că celălalt spune adevărul, în grădina casei Julietei (grădina fiind un alt motiv literar ce amintește de Paradis, de posibilitatea refacerii, prin iubire, a perechii adamice, deși este vorba de un paradis captiv, căci Romeo riscă în orice clipă să fie descoperit și rănit) sau în spațiul intim al căminului conjugal.

Motiv central, **noaptea** se opune altui motiv literar important al tragediei, spațiul **zilei**. Patronată de armonie, de principiul libertății sentimentelor ilustrate simbolic prin glasul privighetorii, noaptea este spațiul întâlnirii celor doi protagoniști, întâlnirile lor fiind mai ales nocturne, la adăpostul întunericii, care înlătură indiscreția și amestecul celor din jur în povestea lor sinceră. Ivirea zorilor este mereu o amenințare pentru cei doi adolescenți căci spațiul zilei, patronat de soare și de lumină, le impune mereu masca, ascunderea și un comportament duplicitar. Ei refuză de fapt spațiul rațional al vieții sociale pentru a se regăsi într-un spațiu al intimității nocturne unde pasiunea este posibilă. În plină lumină, în mijlocul vieții unei societăți pervertite, sufletul omenesc nu se poate regăsi în profunzimea sa, este nevoit să devină supus normelor colective, să mintă, să ascundă adevăruri (Romeo nu-i spune lui Tybalt motivul pentru care refuză să se dueleze). Shakespeare spune astfel prin această **dualitate a motivelor literare noapte/zi** că pasiunea nu este posibilă la vârsta adultului rațional, ce trăiește în primul rând social, în ritmul vieții colective, active, asemenea elanului ciocârliei, pasăre solară care urcă spre soare într-un elan infinit al ordinii și raționalității sugerate de astrul dominant al zilei. Copii ai nopții, cei doi îndrăgostiți nu se pot aclimatiza la normele vieții reale, supraviețuirea lor însemnând fie adaptare, fie renunțare. În ambele cazuri pasiunea lor ar fi murit. De aceea ei nu pot supraviețui și rămân constant fideli iraționalității acestei pasiuni.

Un alt motiv literar important, preluat din literatura medievală, este cel al **licorii**. Obținută de părintele Lorenzo din plante cu efect halucinogen sau hipnotic, ea sugerează în operă regimul nocturn, abisal, înrudit cu moartea, al iubirii pasiune. Băută, ea are puteri aproape magice, de a adormi, de a crea iluzia morții, dar și de a ascunde de ochii profani viața, pentru a o scoate pe Julieta din sfera vieții familiale în care se simțea captivă și în care ar fi fost obligată să facă sacrilegiul de a trăda taina căsătoriei sale. Aflată în legătură cu viața dar și cu moartea, licoare pare a fi un instrument de dincolo de timp, reprezentantul unei puteri absolute care decide să îi salveze pe cei doi îndrăgostiții. Numai că mirajul nu este posibil. Mecanismul vieții umane este unul defect și eroarea se strecoară într-un amănunt, în întârzierea anunțării veștii că Julieta este doar adormită. În ciuda intervenției miraculoase, tragedia își urmează cursul ei, ideea de destin se împlinște deplin, opera fiind o tragedie și din acest motiv.

Feed-back. GRUPA NR. 2. TERMENI DE TEORIE LITERARĂ

1. Completați următoarele enunțuri:

- Orice **situație de comunicare** implică următoarele elemente structurale:
- **Emitătorul** este cel care emite un mesaj, folosind un cod și un canal, pentru a fi receptat de R în cadrul unei situații de comunicare.
- **Receptorul** este cel care receptează un mesaj transmis de E, cunoscând codul mesajului folosit de acesta în cadrul unei situații de comunicare:
- **Codul** este un ansamblu de semne ale căror sensuri și semnificații sunt cunoscute de E și R în cadrul unei situații de comunicare: alfabetul limbilor, limbile naturale ale popoarelor, alfabetul Morse, etc.
- **Mesajul** este conținutul de idei, sentimente și atitudini pe care E, folosind un cod și un canal, le transmite unui R în cadrul unei situații de comunicare.
- Un **canal** este instrumentul material prin care mesajul este transmis de E spre R în cadrul unei situații de comunicare: vocea umană, undele radio, un microfon, o pagină scrisă, etc.
 - Sensul **denotativ** al unui cuvânt este sensul propriu al cuvintelor.
 - Sensul **conotativ** al unui cuvânt este sensul figurat, poetic, polisemantic, al cuvintelor.
 - Emițătorul unui text liric se numește **eul liric**.
 - Emițătorul unui text narativ se numește **narator**.
 - Într-un text dramatic, prezența vocii auctoriale se face prin **didascalii**, indicații scenice.
 - Sensul termenului **diegeză** este de **acțiune**.
 - **Naratorul intradiegetic** este naratorul care se integrează acțiunii, este personaj al operei literare.
 - **Naratorul extradiegetic** este naratorul care nu a luat parte la acțiune și privește universul creat de la distanță și obiectiv.
 - **Perspectiva narativă** este modul în care naratorul se raportează la acțiune și la personajele acesteia.
 - **Perspectiva narativă subiectivă** prezintă doar punctul de vedere personal, ceea ce știe naratorul însuși, participant sau nu la acțiune.
 - **Perspectiva narativă obiectivă** prezintă un punct de vedere detașat, neimplicat, distant, față de acțiunea narată și de personajele implicate în acțiune.
 - **Subiectul operei** este înlănțuirea cronologică a acțiunilor narate într-o operă epică sau dramatică.
 - **Comentariul** operei este prezentarea personală a opiniilor unui cititor (critic) referitoare la structura compozițională a operei, la structura operei și a personajelor, la semnificațiile temei și ale motivelor literare, la valoarea artistică a operei și a stilului artistic.
 - **Eseul structurat** este prezentarea opiniilor personale despre o temă dată, în funcție de anumite cerințe care structurează eseul în aliniate, subcapitole, etc.
 - **Eseul liber** este prezentarea opiniilor personale despre o temă dată doar în funcție de asociațiile de idei, de cultura autorului, de capacitatea de a reflecta original asupra temei.
 - **Fantasticul** este categoria estetică prin care se face diferența între rațional/irațional, real/ireal prin intermediul unor personaje sau situații care creează impresia unei rupturi de realitatea logică, explicabilă, a lumii.

2. Situațiile de comunicare:

- Doi oameni, care nu vorbesc aceeași limbă, stabilesc la telefon o oră de întâlnire într-un aeroport. (NU)
- Cineva anunță ceva pe o plajă pustie. (NU)
- Un profesor vorbește în fața unor elevi dezinteresați care nu urmăresc spusele sale. (NU)
- Două persoane vorbesc la telefon, dar unul dintre aparate nu are semnal. (NU)
- Câțiva elevi discută în pauză despre situația de comunicare. (DA)
- Un elev străin asistă la o oră de limba și literatura română. (NU)
- Purtătorul de cuvânt al guvernului citește un comunicat în fața jurnaliștilor. (DA)
- Un elev a scris o teză cu un scris ilizibil, cu pete mari de cerneală. (NU)
- Într-o conferință, un citat din opera unui autor chinez a fost redat în original. Nimeni dintre participanții din sală nu știa această limbă. (NU)
- Într-un autocar, un călător povestește vecinului său vacanța sa petrecută la Paris, dar vecinul său are probleme serioase de auz. (NU)
- Cineva vorbește într-o încăpere goală. (NU)
- Structura operei literare presupune organizarea textului pe mai multe nivele: semantic, gramatical, stilistic și compozițional. Elementele structurii operei literare: temă și motiv literar, subiect (momentele subiectului), moduri de expunere (descriere, narațiune, dialog), tehnici și procedee compoziționale (capitole, subcapitole, povestire în ramă, etc.), personaj, categorii estetice, figuri de stil, prozodie, sintaxă poetică.